

Peter Rosien

Jászol, kereszt és gyerekek Istene

Egy vallási virtuóz, aki teológusok kezébe esett

Egy jászolban fekvő „mennyei gyermekkel” kezdődik az Istenről szóló jó hír. Máris benne vagyunk az Újszövetség közepében. A gyermek a zsidó Jesua nevet viseli, latinosan Jézus. A hír azonban egy gyermekkel is *végződik*. S ez a gyermek a te nevedet viseli, s az enyémet. „Aki nem úgy fogadja Isten jelenlétét, mint egy gyermek, soha nem fog ráatalálni”, mondja a felnötté vált Jézus a Márk-evangéliumban (10,15).

Kezdetben egyébként *minden* új gyermek mennyei gyermek. Az Ég ajándéka, hiszen „odaátról” jön, abból a megfoghatatlan, mindenkor jelenlévő titokból, amelyet Istennek nevezünk. S karácsonykor ez igéz meg minket újból és újból. Egykor valamennyien „odaátról jött gyermekek” voltunk. És annak a hazának a sejtelve igéz meg, amely „mindannyiunk gyerekkorát beragyogta, s ahol még senki sem járt”, ahogyan a filozófus Ernst Bloch mondja. Jézus rövid életére visszatekintve az evangélistáknak alighanem az volt a benyomásuk, hogy Jézus jobban meg tudta őrizni a bölcsőnek ezt a „haza-érzését”, mint mások. Ezt jelképezi a betlehemi istálló fölött álló csillag.

A Jézus-baba ténylegesen kissé kiváltságos volt. Kapott a bölcsőjébe egy láthatatlan térképet az Istenhez vezető útról. Ezt a térképet az Égben rajzolták. Mindazonáltal: szülei nélkül Jézus nem tudta volna használni ezt a térképet. A szülők jelentik a legfőbb fórumot, ha arról van szó, hogy egy gyereket elő kell készíteni az Istenhez vezető útra. Ha ők csődöt mondanak ebben a szolgálatban, akkor az ifjú embernek többnyire nagy kerülőutakat kell tennie, és épp elégszer kerül zsákutcába. Istennek hála, Jézus „nem származott rossz szülőktől”. Gyermekkora Józseffel és Máriával, hat fiatalabb testvérével, apjának názareti asztalosműhelyével, a héber bibliával és a zsinagógával – nos, ez a gyermekkor alighanem szeretetteljes és kedvező volt. Az ifjú feltehetően jól el tudott gondolkodni vallási kérdésekről.

Mindenesetre Jézus kissé másképp alakult a későbbiekben, mint szülei és testvérei sejtették. Egy vad bűnbánati prédikátor követője lett a pusztában, annak erőszakos halála után pedig vándorprédikátori életet kezdett. Élén vitákat folytatott írástudókkal,

mindenekelőtt azonban ismételt „rossz társaságban” lehetett vele találkozni, hiszen ellenfelei „a vámszedők, a kurvák és bűnösök barátjaként” szidalmazták, aki ráadásul szerette „az evést és a bort” (Mt 11,19).

Jézus azonban épp ezáltal járt azon az úton, amelyet „az odaátról való térkép” mutatott neki. Azt hirdette, hogy Isten gyógyító és szerető jelenléte valóság, itt és most, körünkben, s ezt „Isten országának” nevezte. Isten igent mond minden emberre, bármi legyen is annak a sorsa. Jézus számára ez az isteni Igen a döntő, nem pedig Istennek a Tórában, „Mózes öt könyvében” adott útmutatása, és nem a Templom. S ez az Igen azzal a „Ne félj tőlem!”-mel kezdődik, amely Izaías prófétának a Babilonba hurcolt zsidókhoz intézett híres beszédét vezeti be: „Így szól az Úr: Ne félj, mert megváltottalak, neveden szólítottalak, enyém vagy” (43,1). A Lukács-evangélium karácsonyi történetében is találkozunk ezzel a „Ne féljetek!”-kel, s ebben benne van már szinte az egész evangélium, a názareti Jesua jó híre: Isten szeretetéből senki sem esik ki, nincs ok arra, hogy féljünk Isten-től. Ő az abszolút szeretet, ő nem büntető Isten, sokkal inkább a tékozló fiú példabeszédebéli apa (Lk 15,11–32).

Jézus boldogmondásokkal és példázatokkal világítja meg „istenlátomását”. Leginkább azonban gyerekek képesek megragadni az abszolút törődés Istenét, mondja. A gyermeki bizalmat hirdeti meg: Így tapasztalod meg Isten szerető jelenlétét, bármilyen körülmények között légy is.

Ez egy Isten-misztikus és vallási virtuóz anarchista szeretetprédikációja. Miközben Jézus biztos volt abban: a szegények, a jogfosztottak és az Isten törvényétől távol élők képesek ezt közvetlenül felfogni, a templomi papok, a morálteológusok és természetesen a gazdagok a maguk önközpontúságával többnyire nehezen tudnak mit kezdeni az effajta egyértelműséggel. Sok embernek *kétértelmű* Istenre van szüksége, olyanra, aki szeretet is, büntet is. Isten effajta két-tőssége jobb alapot jelent a munkához, ha az ember azt gondolja, hogy Isten szeretetét ki kell érdemelni, vagy ha az ember arra vágyik, hogy a

lelkek fölötti klerikális hatalomra tegyen szert.

Az Újszövetség szerzői számára később túl forró, túl romantikus és túl vad volt ez a jézusi prédikáció. Végül is egyiküknek sem volt Jézusról személyes élménye. Alighanem ezért ismerték fel gyakran csak árnyékszerűen Jézus anarchista szeretetprédikációjának törvénykritikai jelentőségét. A Jézusról szóló hagyományt megzabolázták, mégpedig a Tóra parancsolatai alapján. Hiszen zsidókként, mint maga Jézus is, e Tóra iránti tiszteletben nőttek fel.

Különösen Máté alakította át jogi szemléletűvé Jézus szeretetüzenetét, és rendelte alá az ítélet gondolatának. Aki nem törődik a szegényekkel és a jogfosztottakkal, a rabokkal és a betegekkel, az nem fog megállni az ítéleten – mondhatja Jézussal a Hegyi beszédben. Ő azonban egészen másképpen gondolta: Aki képes belemerülni Isten szerető jelenlétébe, az a megfelelő időben s a megfelelő helyen meg fogja tenni, amit tennie kell. A helyes cselekedet csak Isten szeretetének bizonyosságában mehet végbe.

Megvan az oka annak, hogy legtöbb kortársunk már nem üti föl a Bibliát. Aki elfogulatlanul olvassa a „könyvek könyvét”, hamarosan nem fogja tudni, hogyan kell feloldani a sok ellentmondást. Például könnyen felismerhető, hogy Jézus számára egyedül Isten alkotta a jó hír tartalmát, s a Messiás (Krisztus) címet nem szerette igénybe venni. Ennek ellenére később *ő maga* lett a jó hír tartalma, pontosan e Krisztusként. Jézus semmiféle ítéletről nem beszélt, később azonban őt magát tették meg „élők és holtak” bírójává. Tulajdonképpen mi érvényes hát?

Ezt ma csak e könyv következetes történet-kritikai olvasása tudja tisztázni, ennek módszerei és eredményei azonban messzemenően a teológusok és egyházi előljárók titkai maradtak. A felvilágosítás és az isteni szeretetanarchia nem az ő ügyük, *minden messze ható kivétel mellett sem*. Az egyik katolikus teológus így fogalmazza meg a szokásos érvelést: „Az Istenről szóló bibliai üzenetet nem szabad ártalmatlanítani. Nem engedhető meg, hogy csupán Istennek Jézus általi megbocsátó szerete-

téről beszéljünk, és elveszük Isten ítélő cselekvését, haragját és büntető ítéletét. Ez azt jelentené, hogy »polgárvá« tesszük a kereszténységet, és már csak az olcsón megkapható kegyelemről beszélünk.”

Így gondolkodtak azonban már akkoriban is „főpapjaink és előljáróink” (Lk 24,20). Ezért végezte a „mennyei gyermek” az akasztófán. Szeretetüzenetének szabadsága félelmet keltett a „nagyokban”, a „kicsik” viszont a fülkét hegyezték, és nyugtalaná váltak. Ezért szögezték a kereszthez Jézust, a fiatal férfit; azt a büntetést szenvedte el, amelyet a rómaiak a lázadók és a súlyos bűnözők számára tartottak fenn. A római katonáknak ez nem okozott problémát: A fickónak el kell tűnnie, mielőtt még nagyobb nyugtalanúságot kelt.

Josephus Flavius zsidó író 80 körül arról panaszkodott a császárnak Rómában, hogy a római megszállók különösen sokat kegyetlenkedtek a keresztre feszítéssel hazájában, Júdeában. Visszatekintve mindenekelőtt Poncius Pilátus helytartó számlájára ír sokat. Szerinte Pilátus egyenesen szerette a keresztet. Tíz évnyi helytartósága alatt több mint 6000 zsidót végeztetett ki kereszten. Jézus egy volt közülük.

És Isten? Jeges hallgatásba burkolózott, amikor „mennyei gyermeke” meghalt. Jézus feltámadása? Senki nem volt ott, és senki nem tudja, mi történt valójában. Persze „Krisztus feltámadását” meg lehet tenni a hit alapjává, csak aztán nem szabad csodálkozni, hogy oly sok kortársunk nem tud mit kezdeni vele: azzal, hogy mások hite alapján higgyen. *Kívülről* mindig csak ugyanazt az egy dolgot lehet felismerni és tapasztalni: Isten hallgat. Minden bánatban, minden nyomorúságos körülmény közepette, amelyben a legtöbb ember tengeti életét, minden igazságtalanság és minden gonoszság, minden szerencsétlenség és gyilkosság nyomán: Isten hallgat. Mindenesetre a Biblia ismételtén *állítja*, hogy Isten cselekszik a történelemben. S így gyakran válnak láthatóvá olyan istenképek, amelyek igen önkényes vonásokat viselnek. Vajon az Isten szeretetéről szóló üzenet csak agyrém, szép érzés, anyag a karácsonyi hangulathoz?

A mai teológusok többsége nem szeretné, ha ez igaz lenne. Ám valószínűleg nem lehet már olyan tant megfogalmazni Istenről, amely ne torkollna paradoxonokba. A paradoxonok egyébként egyenesen minden vallás és minden misztikus lelkiség savát-borsát alkotják. Lehet velük együtt élni, avagy az abszurdítások világába tolni őket. Csak egyet

nem lehet: megkísérelni, hogy racionális gondolkodással feloldjuk őket. A hivatalos egyházi teológia és az egyházi tanítás azonban éppen ezt műveli újból és újból.

Mi, emberek viszont olyan dilemma előtt állunk, amelyet senki sem magyarázhat meg: egyrészt mint természeti lények tudatunk és akaratunk révén kiestünk az „örök jóból”, de ennek ellenére mint „mennyei gyermekek” megőriztük ennek a jónak a sejtelmét; másrészt sosem vagyunk képesek tudatunkkal és akaratunkkal tökéletesen, az „örök jó” szellemében gyakorolni embertársi felelősségünket, mivel nem tudunk megszabadulni természetes igényeinktől.

Ezt a dilemmát nem lehet elintézni a „bűnbeesés” történetével, ahogyan azt a Teremtés könyvének 3. fejezete elbeszéli. Hiszen ez a történet ahhoz a paradoxonhoz vezet, hogy (a kígyó vagy az ördög szimbóluma mögött) maga a szeretet Istene *tette lehetővé „a rosszat”*. Különben honnan származna az? Ennek megfelelően paradox a helyzet a Biblia másik végén „Jézus engesztelő halálával”, ahogyan azt Pál és az evangélisták szemünk elé állítják. A szeretet Istene nem tartott ki saját alapelve mellett, ha egy ember (s legyen az „saját fia”) véres áldozata révén akart kiengesztelődni. Még ha a teológusok úgy érvelnek is, hogy Jézus önmagát áldozta fel, önmagát adta oda vértanúként, megmarad a kérdés: Mi célból? Miért kell Istennek ily módon kiengesztelődni az emberekkel, ahogyan ezt az Újszövetség értelmezi? Hát mikor vesztünk össze vele? Az ilyen kérdéseket nem lehet elvont tanokkal megválaszolni, dogmatikával pedig végképp nem.

Itt azonban, ezen a földön nem lehet szenvedés nélkül végigmenni az életben. A szenvedés egyetlen embert sem kímél meg. Így tekintve a keresztenem a megváltás jele, hanem – eléggé paradox módon – annak a jele, hogy Isten tehetetlen a történelemben. És bizonyára ennek a tehetetlenségnek a része aztán az is, hogy ez az Isten – emberileg szólva – még arra sem képes, hogy egyértelműen megmagyarázza nekünk, voltaképpen mi a lényege „e világi” létünknek. Szavával csak emberi szavakban, szavakkal és szavak mögött találkozunk. Hogy ily módon mi mindent lehet eltorzítani, már láttuk.

Rövidre fogva: a teo-lógia, az Istenről szóló tan nem sok mindent képes már elrendezni. Úgy tűnik, minden tudós beszédessége ellenére egyre szótlanabbá válik. Némelyek azt mondják, csak valamivel mélyebben kell behatolni a Bibliába és a teológia

témaiba, s akkor hamarosan világossá válnak az összefüggések; éppen attól kell óvakodnunk, hogy „könnyed teológiát” üzzünk. Meglehet. Csak a szakteológia olyan bonyolulttá vált ebbeli fáradozásában, hogy nyilvánvaló: eredményei közölhetetlenek a vallási kérdéseket feltevő, kereső laikusokkal.

Ebben a visszas helyzetben azonban esély is rejlik, hiszen ismét visszatérhetünk a kezdethez, Jézus intelméhez: „Aki nem úgy fogadja Isten jelenlétét, mint egy gyermek, soha nem fog rátalálni.”

Alapjában véve egészen egyszerű ezt megérteni: Felvilágosult, okos, gyakran éppenséggel befutott kortársak vagyunk. Sokat tudunk, és semmit sem értünk. Hellyel-közzel megvannak a titkos kétségeink: Tulajdonképpen mire jó ez az egész? E tekintetben tényleg a „kisgyerekek helyzetében vagyunk. Ők sem értenek semmit. Csak abszolút módon bíznak szüleikben vagy más fontos személyekben. E bizalom nélkül nem lennének képesek életben maradni. Ha megsértik e bizalmukat, vagy kiábrándítják őket belőle, megkeseredik a lelkük, és ez sokukat egy életre megbélyegzi.

Istennel kapcsolatban ez nem történhet meg velünk: ezt élte és hirdette Jézus. Ebben a bizonyosságban még azt is hagyta, hogy odáig fajuljon a dolog, hogy ellenfelei megölhették. Ennek az Istenbe vetett gyermeki bizalomnak az alapját kaptuk ajándékba Jézus személyében. Ez akkor történt, amikor a vad bűnbánati prédikátor, János bemeztette őt a Jordánba. Márk ábrázolása szerint Jézus hallotta, hogy Isten így szól hozzá (1,11): Szeretett fiam vagy. „Szeretlek”, mondta Isten. De mivel érdemelte ki Jézus ezt a szeretetet? Egészen addig normális életet élt, segédként apja asztalosműhelyében. Legfeljebb valamivel elmélyültebben olvasta bibliáját, az Ószövetséget, mint kortársai.

Jézus későbbi tisztelői sajnos az égből emelték ezt a mondatot a „szeretett fiúról”. Mintha Isten ezzel biztosította volna fiát: „A keresztre feszítés súlyos feladatot jelent majd számodra. De hát te tudod, hogy szeretlek.” Ez nagyon rossz félreértelmezés. Ha Jézus szellemében fogjuk fel, akkor Isten minden embernek mondja ezt a mondatot: „Szeretett lányom, szeretett fiam vagy.” És ez érvényben van. Minden előfeltevés nélkül, feltétel nélkül, abszolút értelemben. Jézus legalábbis így hagyatkozott rá.

Két kérdés marad: Hogy jutunk el ideig? És: Mit változtat ez a világ folyásán?

Az emberi szívnek alighanem legmélyebb vágya: tudni akarja, hogy szeretik. Istenre vonatkoztatva: annak a tudata, hogy szeretnek, a misztikus élmény közepe. „Simulj hozzá egészen szorosán”: így utalta Istenhez hallgatóit a középkori prédikátor, Eckhart mester. Csupán egy „elgondolt Istenről” tanúskodik, ha egyes teológusok erre szitkozódni kezdenek, hogy ezzel plüssállatkává fokozzuk le Istent, mondta Müntzer Tamás.

Feltehetően mindketten tudták, miről beszélnek.

Engedni, hogy Isten bevonjon minket szerető jelenletébe: mindössze ennyi a titok. Ez nem akarati cselekedet. Csak hagyhatjuk, hogy megtörténjék. A meditáció jó út lehet hozzá. Egyesek, mint Jézus, közvetlen ajánlékként kapják.

Mit változtat azonban ez a világ folyásán? Jézus, „Betlehem mennyei gyermeke” mégis a kereszten végezte. Ő, aki emberlétének legmélyebb

mélyéig megtapasztalhatta Isten szerető jelenletét, egészében véve bizonyosan nem tette jobbá a világot. Nem tudta megfejteni Isten hallgatóságát. De megmutatta nekünk: Lelkünkben meghallhatjuk Isten szeretet-szólítását, s olyan biztonságban érezhetjük magunkat abban, mint egy mennyei gyermek. Ezért állt a te születésed s az én születésem fölött is a betlehemi csillag.

Forrás: Publik-Forum, 2003/24

Angyalirigylés

„Micsoda a halandó?... Kevéssel tetted kisebbé Istennél!” (Zsolt 8,5)

Irigylem az angyalokat. Mert olyan feladatcentrikusak. A „bezzeg-történetek” szereplői ők, mert mindig tudják, hogy mit kell tenni, és azt végre is hajtják. Maradékátlanul, hibátlanul. Nem zavarja meg őket érzelmi életük, nem ágál egyéniségük. Nincs múltjuk és fantasztikus méreteket öltő távlatuk. Istenben létezésük van, és munkájuk. Ennek nem egyéni kiteljesedés a célja, hanem az istenítés a teremtet világban és azon túl. Nem tudnak mást, és nem is akarnak mást: együgyűek, Isten-ügyűek. Százszázalékos meghatározottságukban is végtelenül szabadok. Legfőképpen a saját elhatározásuktól. Betölti őket az „így szól az Úr”. Nem tudnak sem hozzátenni, sem elvenni belőle.

Igaz, közöttük is vannak tévútasok, akik világosságuk ellenére besötétedtek. Közöttük is lehet kísértés a túlazonosulás, amikor az istenítés istenkedéssé torzul. Náluk is bekövetkezhet a minőségromlás, amikor a magasság szárnyalása helyett a mélység működtetőivé alantosulnak. Mégis az alvilágban sem tudnak mást, mint Isten malmára hajtani a vizet.

Emberbőrben már kicsit nehezebb istenkedés-mentesen Isten-közelben lenni. A munkavégzés terén tanulhatunk tőlük, és ideiglenesen angyalokhoz is saját magunk és mások életében. Olykor lehetünk „vegytisztán” Isten szája, keze, pénztárcája – egy ideig. Azonban ezeket a történeteket sem lehet túlzásba vinni, mert ha már egyszer emberré sikeredtünk, ezt az utat kell végigcsinálnunk A túlbuzgás fő-

lőslegként jelenne meg az egyik oldalon, és hiányként a másikon. A Teremtőnek mindkét műfajra szüksége van mondanivalójának megfogalmazására.

Fényesek az angyalok, igéző a szárnyaságuk, irigylésre méltó, hogy számukra a távolság röpke pillanat – mégis szabad megszeretnem a tervet: emberré lettem. Visszacsinálhatatlanul azzá. Van történelem előtti történetem, amikor még csak Isten gondolata voltam. Azután az élet szülőcsatornáján a világra jajdultam, és

elkezdődtek meghatározottságaim. Neveltek és nevelődtem. Sokasodtak az adottságaim, és szűkültek a választhatóságaim. Történetem egy-egy fejezete elmondhatóvá, olykor elmondhatatlanná vált. Mindez hozzám tartozik, elvehetetlenül. Az események nem nélkülem, igaz, olykor akaratom ellenére történtek. Némelyikbe beleragadok, mások emelnek, szárnyakat adnak. De csak azért, hogy tovább tudjak lépni. Olykor az angyalokat utánzom: angyalokodom. Máskor meg éppen legnagyobb döbbenetükre – „önmegvalósítok”. Félig Istenre sandítva, vagy éppen dacosan hátat fordítva neki.

Eközben csak figyelem az engedelmes angylasuhanást. Azután alábbhagy irigységem. Hadd menjenek a maguk útján, én is botorkálok a magamén. Utolérni úgysem tudom őket. De ez ne váljék bántásomra, legyen inkább dicséretemül. Van annak is igézete, amikor valaki csak úgy „gyalog szeretne menni”, és ahhoz hűen élni.

Azután nem is tudom honnan – lehet, hogy angyal sügta – belémfészkel a felismerés: minden meghatározottságával együtt nagyobb szabadság emberként élni, mint angyalbőrben. Többek vagyunk, mint az elsuhanó szárnyas gondolatok. Igaz, olykor a vérünkkel veritékezzük ki küldetésünket, és még az is megesik, hogy ellenünk támadnak tagjaink, de a testben való létnél aligha akad nagyobb csoda. Mégiscsak bennünket teremtett Isten a saját képére! Lehet, hogy ezt meg mások irigylük?

Vörös Éva